

MUNCA PATRIOTICĂ ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

Doctor în istorie **Ion XENOFONTOV**

Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut) a AȘM

Recenta apariție editorială – *Munca patriotică: radiografia unui ideal falsificat* – semnată de Valeriu Antonovici, doctor în științe politice (2011), pune în lumină pretinsul voluntariat de sorginte socialist/sovietică, dimensiune ce releva o gamă complexă de reprezentări sociale circumscrise unei lumi închise care tindea însă spre o ieșire din starea de închistare. *In grosso modo*, după cum conchide V. Antonovici după cercetări intense în arhive și biblioteci, munca patriotică a fost creată pe fundalul unui antagonism instituit artificial de statul sovietic care trebuia să demonstreze că tot ceea ce a fost anterior „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie” nu-și putea găsi justificarea în ideologia bolșevică, ce edifica o „nouă societate”.

Originile așa-zisei munci voluntare pornesc de la „subotnicele” prestate de muncitorii din Uniunea Sovietică încă în anul 1919 în folosul statului în zilele de sâmbătă. Termenul a fost introdus în circuit de liderul bolșevic Vladimir Lenin (1870–1924). Pe fundalul marilor epurări de la mijlocul anilor 1930 s-au lansat acțiuni care urmau să demonstreze formal extreme de implementare a muncii patriotice instituite în perimetrul așa-numitei *munci comuniste*, formă a propagandei sovietice care tindea să demonstreze „productivitate înaltă și educare a *omului nou* (s.n.)..., element superior al întrecerii socialiste” (S. Gherșberg). Apozeul muncii patriotice în Uniunea Sovietică l-a constituit *fenomenul stahanovismului*, identificat cu numele lui Aleksei Stahanov (1906–1977) care în noaptea de 30–31 august 1935, pe parcursul unei ture (4 ore și 45 de minute), ar fi extras 102 tone de cărbune, în contextul în care quantumul reprezenta 7 tone și, astfel, a depășit de 14 ori cantitatea jalonată conform regulamentului.

Comunitatea sovietică nu a fost informată că A. Stahanov era asistat de doi mineri. Administrația minei, pentru a impresiona autoritățile centrale, i-a atribuit succesul exclusiv lui A. Stahanov. La primul Congres Unional al Stahanoviștilor (14–17 noiembrie 1935), Iosif Stalin (1878–1953), „părintele popoarelor”, a rostit renumita frază înaripată aplicată, ulterior, în arsenalul propagandistic oficial: „a început un trai mai bun, tovarăși. Viața a devenit mai agreabilă. Iar când e mai distractivă viața, și lucrul sporește”.

Mișcarea stahanovistă s-a circumscris reprezentărilor de contagiune mentală. Prin intermediul releului

Valeriu ANTONOVICI. *Munca patriotică: radiografia unui ideal falsificat* / Colecția Universitas, seria Theologia Socialis 23. București: Eikon; Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2015, 325 p.

psicho-emoțional s-a constituit un cadru de referință ce a atras ca un magnet acțiunile stahanoviștilor, prezentate drept etalon pentru toată lumea. S-a creat o pleiadă de așa-numiți *stahanoviști și fruntași*. Cea mai cunoscută stahanovistă în domeniul agriculturii a fost Pașa Anghelina (1912–1959), una dintre primele femei-tractoriste din Uniunea Sovietică, supranumită „bărbatul în jupă al cătunelor rusești”. Generalul A.V. Gorbatov, rememorând ședința conferinței de partid din regiunea Vinița, amintea că în momentul în care s-a menționat noțiunea de „1 000”, cifra la care ajunsese o colhoznică care a colectat 1 000 de chintale de sfeclă la hectar, a observat o altă colhoznică lăcrimând. „Am întreat-o, continuă autorul, de ce sunteți amărâtă? Doar nu s-a relatat nimic rău? Dumneavoastră nu știți nimic, a suspinat femeia. După ce s-a calmat puțin, mi-a povestit: Am promis să adun și eu o mie de chintale de sfeclă de zahăr la hectar, dar nu mi-am onorat promisiunea, am adunat doar 960 chintale. Iată de ce plâng, dar știu că și așa sunt respectată. Am rămas perplex la aceste afirmații. Cunoșteam că media pe țară constituia 160-250 chintale de sfeclă la hectar, iar femeia a obținut 960 și se lamenta – n-a reușit să se țină de cuvânt”.

Fenomenul stahanovist a fost susținut inutil de către autorități, fapt demonstrat prin insuccesul acestuia.

Fabricarea eroilor, prin masculinizarea femeilor, practicarea meseriilor specifice bărbaților, a intrat, deseori, în contradicție cu tradițiile și cutumele, iar rezultatele acestora erau în detrimentul economiei (supraproducția nu era reglementată de cerere-ofertă, se cereau dezechilibre în sinergia muncii etc.). Cazurile de accidentare și numărul bolnavilor stahanoviști devenise o constantă. Se crease o funcție suplimentară – muncitor, care îi înlocuia pe cei surmenați. Mașinile ieșeau tot mai des din funcție. A scăzut valoarea producției. Au fost sesizate cazuri de prezentare a unor recorduri artificiale.

Munca patriotică sau munca voluntară „pentru patrie”, stahanovismul, sub diverse forme, a fost dezvoltată, exportată și absorbită de toate țările socialiste, inclusiv România. Analiza științifică profundă a fenomenului în cauză în Republica Socialistă România (1965–1989) este realizată de Valeriu Antonovici. Scrisă, *sine ira et studio*, cercetarea antropologică a lui V. Antonovici, documentată cu surse arhivistice, memoriile participanților direcți (recuperate prin intermediul interviurilor de tipul *life-story*), explică în profunzime viața cotidiană în perioada de constituire a socialismului în România. „Munca patriotică fusese un experiment social” (p. 12). Acceptată de nevoie de majoritatea românilor, această formă de sclavie fusese impusă de regimul comunist din România postbelică.

Controversa asupra interpretării muncii patriotice, din perspectiva timpului recent, este una deschisă: „a fost un lucru bun”, o formă de înjosire a individului etc. Cercetătorul V. Antonovici constată că „munca patriotică a fost o pârghie de implicare a societății în viața de partid, dar și o pârghie de control social al fiecărui om” (p. 13). Munca patriotică era o formă de muncă obligatorie forțată și neplătită (p. 17). Arhitectura muncii „neplătite”, concept central în „drumul spre construirea socialismului” (p. 85) era formată dintr-o serie de raționamente: crearea noi identități naționale instituite după principiul „noi am construit țara, noi muncim pentru ea, ne identificăm cu politicile de stat”, rațiuni economice (nou tip de impozit nu doar prin muncă, ci și în bani), din perspectivă ideologică sistemul urma să construiască omul nou (p. 83).

Munca patriotică a fost monitorizată de V. Antonovici din presa de epocă, din discursul oficial, analiza biografiilor celor intervievați, cercetarea cadrului legislativ (p. 133-160). Autorul concluzionează că, de multe ori, limbajul de lemn și discursurile plictisitoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu (1918–1989), „Marele Cârmaci”, nu transpuneau mesaje clare despre munca patriotică așa cum o făcea mass-media (p. 130-131). Sloganele descifrau și ele mesajele propagandistice: „Munca patriotică – expresia unei înal-

te conștiințe cetățenești” (p. 179). În final se contura atașamentul poporului de anumite valori naționale și ideologice. „Pentru binele Patriei”, tineretul, alături de armată, participau la strânsul recoltei și la activitățile de pe Marile Șantiere ale Patriei (p. 140). Legislația specifica faptul că munca reprezenta un instrument de dezvoltare a omului/a societății, condiție obligatorie în dezvoltarea personală și națională/socială, dezideratul suprem fiind societatea comunistă (p. 159). Alături de cadrul legislativ au funcționat și instrumente ale propagandei ideologice, artistice și culturale. Au existat poezii, imnuri, strigături, folclor consacrate muncii patriotice și eroilor muncii (p. 247-251).

Analiza conceptului de muncă apărea alături de cele de patriotism, educare, școală, competiție, eroism (p. 207-208). Treptat semnificația noțiunii de voluntar a început să devină mai degrabă obligatorie/forțată (p. 218). Pentru a alimenta motivațiile efectuării muncii patriotice autoritățile utilizau mecanisme de subordine, de la frică, amenințări și pedeapsă la mituri și promisiuni (p. 223-240). Se constată și paradoxuri, contradicții în executarea muncilor patriotice. Astfel, armata era scoasă din activitatea și funcția sa firească pentru a fi implicată în munci agricole (p. 247).

Pe acest fundal, al muncii în folosul Patriei, au fost fabricați și eroi naționali (o formă de stahanoviști în versiune autohtonă): brigadierii din Bumbești, Livezeni, Angita-Botorca sau Salva-Vișeu, ale căror nume și fapte erau evocate în discursuri publice în contextul deschiderii noilor șantiere naționale sau a taberelor de muncă (p. 187). Este cunoscut cazul gimnastei Nadia Comănici, campioană la Jocurile Olimpice de la Montréal (1976), care în cadrul unei emisiuni televizate a afirmat că pentru ea titlul de Erou al Muncii Socialiste (1976), acordat de Nicolae Ceaușescu, este superior medaliei de aur olimpice.

Autorul cercetării exhaustive a muncii patriotice din România, V. Antonovici, a rămas surprins de faptul că majoritatea celor care au trecut prin această experiență socialistă își asociază constructul identitar prezent cu acel fenomen de construcții fizice sau spații geografice (identificate cu munca patriotică) (p. 252), își raportează viața la acele amintiri (p. 255-262) și la o nouă realitate românească creată după 1989 (p. 269).

Lucrarea are continuitate și circuit extins, deoarece autorul a încărcat materialele selectate din presa timpului, arhive etc. (cu un volum total de 4 500 de pagini!) prin crearea unei pagini virtuale pentru a veni în sprijinul oamenilor de știință și publicului larg. Este un model de urmat și pentru alți cercetători!

Demersul științific, elaborat de V. Antonovici, jalonează o societate „care a trecut”, însă lăsând o amprentă profundă în prezentul continuu.